

vrijkoop

Liefde, verraad en mensenhandel

Eind vorig jaar werd het groots gevierd: het 25-jarig jubileum van de val van de Berlijnse Muur, symbool voor de strakke scheiding tussen Oost en West gedurende de Koude Oorlog. Hoeveel er sinds 1989 ook opgehelderd is over deze intrigerende periode, de omstreden *Freikauf* (vrijkoop) van gevangenen in de DDR blijft tot op de dag van vandaag een mysterieus fenomeen. Juist dit thema staat centraal in *Vluchtcodes Vlinder*, geschreven door Margriet Brandsma, voormalig NOS-correspondent in Berlijn. Aan de hand van het persoonlijke, waargebeurde levensverhaal van de Oost-Duitse Michael Ogertschnig en de Nederlandse Rina Zijlstra beschrijft ze een belangrijk element van de Duitse geschiedenis. In 1973 schakelt Rina een mensen-smokkelorganisatie in om voor Michael, haar verloofde, een vlucht uit de DDR te organiseren. De vluchtpoging wordt verraden en Michael komt in de gevangenis terecht. Ruim twee jaar later wordt hij plotseling vrijgelaten – niet in de DDR, maar in West-Duitsland! ‘Humanitaire’ vrijkoop van gevangenen vormde vanaf eind 1962 een belangrijke inkomstenbron voor de financieel noodlijdende DDR. Door ruim 33.000 gevangenen af te staan aan West-Duitsland stroomden miljarden D-mark de Oost-Duitse staatskas in. Hoewel de verhaallijn relatief voorspelbaar is, is het boek allesbehalve saai. Tegen beter weten in hoop je als lezer alsmat op een goede afloop van de vluchtpoging, wat in een spannende reis door Duitsland resulteert. Brandsma putte voor dit boek niet alleen uit de ervaringen van de hoofdpersonen, maar ook uit de eindeloze archieven van de Stasi en de BVD/AVD. Hierdoor ontstaat een boeiende afwisseling van verhaal, achtergrond-

informatie, foto's van locaties en originele documenten. Soms lijkt het alsof de Oost-Westkwestie alleen bij onze oosterburen een rol speelde, maar deze foto's doen de geschiedenis een stuk dichterbij komen. Niet geheel ten onrechte – per slot van rekening was de Stasi ook jarenlang in Nederland actief...

door Christiaan van den Berg

🌻🌻🌻
Vluchtcodes Vlinder, Margriet Brandsma, uitgeverij Conserve, € 17,99

in vredesnaam...

Verband religie en geweld?

Doopsgezinden mogen dan bekend staan om hun interesse in vrede, ik ben al jaren de vreemde eend in de bijt. Geweld is ‘zeg maar echt mijn ding’. Vooral de combinatie geweld en religie, met de nadruk op geweld en de bijbel. Misschien wel juist omdat ik om me heen merk dat doopsgezinden, hoe goedbedoelend en vredelievend ook, eigenlijk nauwelijks antwoord hebben op vragen over geweld, of beschuldigingen van geweld, bijvoorbeeld in de bijbelse teksten. Men is er vooral verlegen mee. En dat is jammer, juist omdat

het dan zo makkelijk wordt hun verhaal over vrede te negeren. Dus zou wat mij betreft iedere zichzelf respecterende doopsgezinde lezer een plaatsje in zijn of haar boekenkast moeten inruimen voor *In naam van God*. Het boek is lang niet zo lijvig als het er uit ziet en leest vlot weg, zoals we dat van Armstrong gewend zijn. Het biedt een redelijk heldere weergave van de geschiedenis van religie en geweld. Wat dat betreft is de Nederlandse titel ietwat misleidend. Het Engelse *Fields of Blood. Religion and the History of Violence* geeft de inhoud en de reikwijdte van het boek veel beter weer. Het boek beschrijft de geschiedenis van geweld en hoe religie daarin werkt, tegenwerkt en wordt ingezet. En dat dan gelukkig breder dan alleen het christendom, of alleen de monotheïstische religies. Armstrong geeft geen pasklare antwoorden, gelukkig niet, maar al beschrijvend weet ze de horizon van de geïnteresseerde leek op het gebied van religie en geweld (en vrede!) snel en doelmatig te verbreden. Ze legt verbanden die buiten dit specifieke vakgebied al snel over het hoofd worden gezien, verbanden die ruimte scheppen. Zo had ik, in al die jaren theologie en godsdienstwetenschap nog niet eerder het verband gelegd tussen de bevrijdingstheologie in Zuid-Amerika en de opstand van ayatollah Khomeini tegen de Shah van Perzië. Toch zeker iets om eens op te kauwen. Natuurlijk valt er op ieder boek wel wat af te dingen. Zo vind ik de wijze waarop Armstrong de ‘agrarische samenleving’ neerzet als de bakermat van alle geweld wat al te kort door de bocht. En in haar behandeling van bijbelteksten kun je duidelijk merken dat ze een veel diepgravender kennis heeft van die teksten en de geschiedenis ervan dan van andere religieuze teksten. Maar dat doet aan de waarde van het boek absoluut niets af. Hooguit zou je kunnen wensen dat ze ook zo door

en door vertrouwd is met die andere teksten, zodat het boek (nog) dikker zou zijn. Maar gelukkig zit er een prima bibliografie bij. Voor de echte fanatici. Fijn hoor!

door Wieteke van der Molen

🌻🌻🌻
In naam van God. Religie en geweld, Karen Armstrong, vert. Albert Witteveen, uitgeverij De Bezige Bij, € 29,90
e-book € 19,99

geschiedenis

In woord en beeld

De Mennokapel in Haarlem-Noord bestaat zestig jaar. Een mooie gelegenheid om verhalen over al die jaren doopsgezind geloven in Haarlem-Noord te bundelen in een boekje. Die bundeling levert een fraaie doorkijk op van de mensen die de geloofsgemeenschap van de Menno-kapel mede vormgeven en hebben gegeven. Korte persoonlijke verhalen, gelardeerd met mooie foto's. Waar voor de een ‘de verbondenheid in de geest van vroeger is verdrongen door de geest van de tijd’, overheerst voor de meesten nog steeds de kenmerkende sfeer van: ‘Klein en intiem. Een beetje een huiskamergevoel.’ Of zoals de vaste organiste het uitdrukt: ‘Je voelt het contact met de mensen.’ Ook doopsgezinde nuchterheid en realisme is in ruime mate aanwezig. De voorzitter van de Haarlemse doopsgezinden citeert met instemming lied 280: ‘Dit huis slijt met ons

aan de tijd.’ Of, zoals een van de oudgedienden het uitdrukt: ‘We moeten van de mensen uitgaan, niet van het gebouw. (...) Het kan niet zo zijn dat je het gebouw boven de mensen zet.’ De mensen van de Mennokapel schrijven geschiedenis met hun verhalen.

De Mennokapel, huis vol verhalen, red. Johan Tempelaar e.a., uitgeverij Verenigde Doopsgezinde Gemeente te Haarlem, verkrijgbaar tegen porto- en verzendkosten via administratie@vdgh.nl 023 532 18 83

bevrijding

Stemmen uit de duisternis

Gevangenis

Een gevangenis is een dubbele muur een van leem

de andere

een groot aantal

lagen prikkeldraad

beide afschrikwekkend.

De buitenste muur

wordt bewaakt

vanaf wachttorens.

De andere

is de gevangenis

aan de binnenkant,

waar ze je zullen timmeren

tot een replica

van zichzelf,

wie ze ook zijn.

De Filippijnse dichter Mila Aguilar zat vanwege haar communistische overtuiging lange tijd in de gevangenis. In het bovenstaande gedicht probeert zij in woorden te vangen wat de opsluiting met haar deed. Uit situaties van onderdrukking kan de mooiste poëzie ontstaan. Dat moet ook Amnesty International hebben gedacht toen het gedichten van honderdvijfentwintig poëten uit vijftig landen bundelde in *Licht – het museum van de poëzie*. Onder de dichters zijn

Nobelprijswinnaars als Tomas Tranströmer en Harold Pinter. Maar ook Iosif Brodsky, die werd opgesloten vanwege zijn poëzie, en Breyten Breytenbach. En schrijvers die werk maakten voor mensenrechten zoals Hans Magnus Enzensberger en Maya Angelou. Ook Hans Andreus ontbreekt niet. Hij raakte in Duitse dienst gewond, deserteerde en ging in het verzet. Andreus was de dichter die het licht probeerde te vangen: *Ik denk de echte dood is zo licht als een veertje dat je wegblaast in een licht bol van zon en dat schommelend verdwijnt in het licht dat schijnt alsof er in de verste verte nooit een eind aan komt...*

De bundel is bij uitstek een bont palet van licht en donker, van onmacht en bevrijding. Een pleidooi voor de schone kunsten in plaats van onderdrukking.

🌻🌻🌻
Licht – het museum van de poëzie, initiatief Amnesty International, samenstelling Daan Brokhorst, uitgeverij Bekking & Blitz, € 9,95

Tenzij anders vermeld, zijn de bijdragen op deze pagina's van de hand van Martin Maassen, martin.maassen@doopsgezind.nl

De zonnetjes bij de besproken boeken en bladen geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één zonnetje (niet best) tot vijf (mag op uw nachtkastje niet ontbreken).